

”Mun mielestä mä oon aika homoseksuaalin näköinen”

Turun yliopiston queer-opiskelijoiden kokemuksia pukeutumisesta

Salla Jokinen

Kandidaatintutkielma

Kulttuurien tutkimuksen tutkinto-ohjelma

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatintutkielma

Kulttuurien tutkimuksen tutkinto-ohjelma

Salla Jokinen

”Mun mielestä mä oon aika homoseksuaalin näköinen”: Turun yliopiston queer-opiskelijoiden kokemuksia pukeutumisesta

Sivumäärät: tutkielman sivumäärä 33, liitteiden sivumäärä 1

Pukeutumisella ja vaatteilla ihminen ei ainoastaan suojaa sekä peitä kehoaan, vaan myös viestii itsestään muille sanattomasti. Queer-yhteisössä pukeutumisella on jo pitkään ollut tärkeä tehtävä seksuaali-identiteetin viestimisessä tavalla, joka kiinnittää vain valittujen ihmisten huomion. Aikaisempi tutkimus osoittaa, että queer-yhteisössä käytetään edelleen tiettyjä pukeutumisen piirteitä, joilla pyritään ilmaisemaan omaa identiteettiä etenkin muille yhteisön jäsenille.

Tämän kandidaatintutkielman tavoitteena oli tarkastella Turun yliopiston queer-opiskelijoiden kokemuksia pukeutumisesta ja siitä, millä eri tavoin se on osana queer-identiteetin ilmaisua. Tutkimuksen aineisto koostui neljästä puolistrukturoidusta teemahaastattelusta, joihin osallistui neljä queeriksi identifioituvaa Turun yliopiston opiskelijaa. Haastatteluaineiston analyysi toteutettiin teoriaohjaavan laadullisen sisällönanalyysin keinoin, ja sitä pohjusti aihetta käsittelevä aikaisempi tutkimus.

Tutkimuksesta selvisi, että opiskelijoiden kokemukset pukeutumisesta ovat varsin yksilöllisiä. Samankaltaisuuksia ilmeni kuitenkin muun muassa oman tyylin kehitystä, työelämää, juhlia ja opiskelijatapahtumia koskevissa kokemuksissa sekä pukeutumisen määritelmässä. Myös näkemykset muiden ihmisten pukeutumisen queer-piirteistä sisältävät paljon samankaltaisuuksia. Eroavaisuuksia sen sijaan ilmeni muun muassa oman queer-identiteetin ilmaisua käsittelevissä kokemuksissa.

Avainsanat: pukeutuminen, vaatteet, queer-tutkimus, seksuaalinen identiteetti, sukupuoli-identiteetti, opiskelijat, itseilmaisuus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimuksen taustaa	1
1.2	Queeriä historiaa	2
1.2.1	Liikkeen historiaa Suomessa	2
1.2.2	Pukeutuminen queer-yhteisössä	3
1.3	Tutkimuskysymykset	4
1.4	Aikaisempi tutkimus	5
1.5	Teoreettinen viitekehys	6
1.6	Aineisto ja menetelmät	8
1.7	Eettiset kysymykset ja tutkijapositio	9
2	Analyysi ja tulkinta	11
2.1	Pukeutuminen, tyyli ja niiden muutokset	11
2.1.1	Mitä pukeutuminen on?	11
2.1.2	Oman tyylin kehitys ja queer-identiteetin löytäminen	12
2.2	Queer arjessa ja juhlassa	15
2.2.1	Juhliin pukeutuminen	15
2.2.2	Opiskelijatapahtumiin pukeutuminen ja haalarit	17
2.2.3	Pukeutuminen töissä	18
2.3	Pukeutumisella viestiminen	19
2.3.1	Queer-indikaattorit ja flaggaaminen	19
2.3.2	Queerin pukeutumisen piirteet muissa	22
3	Johtopäätökset	25
	Lähteet	28
	Primääriaineisto	28
	Lähdekirjallisuus	28
	Liitteet	31
	Liite 1. Haastattelurunko	31

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen taustaa

Arkisuudessaan pukeutuminen saattaa usein näyttäytyä itsestäänselvyytenä ja turhanpäiväisenä tai jäädä kokonaan vaille erityistä huomiota. Todellisuudessa pukeutuminen on paljon muutakin kuin pelkkää vaatekappaleiden päälle pukemista: se on sosiaalinen ja kulttuurinen ilmiö, joka muun muassa erottaa ihmislajin muista eläimistä (Koskennurmi-Sivonen 2012, 5). Vaatteiden ja pukeutumisen olennaisin tarkoitus on suojella ja peittää kehoa. Historiassa niillä on kuitenkin ilmaistu muun muassa omaa yhteiskunnallista asemaa, kuten säätyä tai luokkaa, sekä sukupuolta. (Turunen ja Niiranen 2019, 14.) Omaa ulkonäköä muokkaamalla esimerkiksi vaatteiden, hiustyylien, meikin tai erilaisten asusteiden avulla henkilö viestiikin toisille omasta itsestään, arvoistaan ja identiteetistään sanattomasti (Barnard 1996, 45).

Tutkimuksellani pyrin ymmärtämään Turun yliopiston queer¹-opiskelijoiden pukeutumista ja sille annettuja merkityksiä etnologisesta näkökulmasta. Materiaalinen kulttuuri – jonka osaksi pukeutuminen voidaan lukea – luo suuren osan ihmisten toimintaympäristöstä, minkä lisäksi se vaikuttaa merkittävästi käyttäytymiseen ja elämään kokonaisvaltaisesti. Pukeutuminen ja vaatteet vaikuttavat omalla tavallaan kulttuuriin, esimerkiksi sosiaalisiin suhteisiin tai erilaisiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Usein pukeutumisessa ja sen tutkimuksessa huomio kiinnittyy kuitenkin yksilöllisiin valintoihin, minkä takia ilmiön yhteisöllisyys ja sosiaalisuus unohtuvat. Pukeutumista koskeviin valintoihin vaikuttavat monet sosiaaliset ja kulttuuriset säännöt, käsitykset ja normit, joiden perusteella määritellään muun muassa se, mitä kenenkin on sopiva pitää päällään. (Turunen ja Niiranen 2019, 12–13, 24.)

Pukeutuminen on jatkuvasti muuttuva ilmiö, ja sitä on aina tarkasteltava omissa ajallisissa kontekstissaan. Vaatteiden ja pukeutumisen merkityksistä kertova sanaton tieto muuttuu ja katoaa ajan edetessä, minkä takia pukeutumisen tutkimus on ajankohtaista ja merkittävää (Turunen ja Niiranen 2019, 16, 21). Queer-näkökulman avulla pystyn tarkastelemaan aihetta sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvän binäärisen ajattelumallin ulkopuolelta. Tuon

¹ Valtakunnallisen ihmisoikeus- ja kansalaisjärjestö Seta ry:n (2025) laatiman Sateenkaarisanaston mukaan queer on identiteetti, joka voi tarkoittaa ettei ihminen halua määrittää omaa sukupuoltaan tai seksuaalista suuntautumistaan. Tämän lisäksi se on yhteiskunnan asettamia sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä sosiaalisia normeja kyseenalaistava akateeminen ja poliittinen näkökulma. Sanaa voidaan käyttää myös sateenkaari- tai LGBTQ-ihmistien synonyymina. (Seta ry 2025.)

tutkimuksellani esille erityisesti queer-opiskelijoiden omia kokemuksia pukeutumisesta sekä sitä, miten pukeutuminen pitää sisällään monia merkityksiä ja mahdollisuuksia viestiä omasta itsestä muille ihmisille. Queer-ihmisten kokemusten tutkiminen on merkityksellistä, sillä queer-yhteisön jäsenten äänet ovat vielä 2000-luvun alussakin jääneet varsin marginalisoiduiksi (Mustola ja Pakkanen 2007, 11).

Suomen yliopisto-opiskelijoiden pukeutumista ei ole tutkittu vielä valitsemastani näkökulmasta, vaan suuri osa korkeakouluopiskelijoiden pukeutumista käsittelevistä tutkimuksista tarkastelee esimerkiksi pukeutumisvalintojen ekologisuutta, vaatevalintoihin vaikuttavia arvoja tai kulutustottumuksia (ks. esim. Valkola 2018). Suomen ulkopuolella opiskelijoiden pukeutumista on tarkasteltu muun muassa sukupuolianaalyysin avulla (ks. esim. Cox ja Dittmar 1995). Tutkimukseni tuo merkityksellistä ja ajankohtaista queer-näkökulmaa huomioivaa sisältöä osaksi pukeutumisen ja kulttuurien tutkimuksen kenttiä, joiden tutkimuskohteet kehittyvät alati.

1.2 Queeriä historiaa

1.2.1 Liikkeen historiaa Suomessa

Sateenkaariliikkeen toimintaan on jo vuosikymmenten ajan osallistunut värikäs ja moninainen joukko heteronormatiiviin lukeutumattomia ihmisiä ja yhtä laaja kirjo erilaisia identiteettejä, joiden pääasiallisena tavoitteena on ollut tasavertaisen aseman saavuttaminen yhteiskunnassa. Suomessa vallitsi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä syrjivä lainsäädännöllinen ilmapiiri useita vuosikymmeniä. Vuonna 1894 säädettiin laki, joka kielsi sekä naisten että miesten homoseksuaaliset teot (Seta ry n.d.), ja meni lähes 80 vuotta ennen homoseksin dekriminialisoinnin voimaantumista vuonna 1971. Kymmenen vuotta myöhemmin homoseksuaalisuus poistettiin sairausluokituksesta. (Mustola 2007, 20, 23, 27.)

Etenkin 2000-luvun alussa Suomen lainsäädännössä tapahtui useita seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kokeman syrjinnän vähentämistä ja ihmisten välisen yhdenvertaisuuden lisäämistä tavoittelevia muutoksia.² 2010-luvulla lakiuudistusten määrä kasvoi, ja muun muassa vuonna 2017 Suomessa astui voimaan tasa-arvoinen avioliittolaki, joka mahdollisti samaa sukupuolta olevien väliset avioliitot. Uudistunut translaki astui

² Muun muassa ihmisten yhdenvertaisuutta korostava perustuslaki vuonna 2000, vuosien 1995 rikoslaki ja 2001 työsopimuslaki kielsivät seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän työpaikalla ja työhönotossa. Vuonna 2004 yhdenvertaisuuslaki laajensi seksuaalivähemmistöjen suojaa syrjinnältä. (Mustola 2007, 37.)

voimaan vuonna 2023, minkä ansiosta muun muassa juridisen sukupuolen muuttamisen ja vahvistamisen prosessi helpottui. (Seta ry n.d.)

Queer-tutkimusta on tehty Suomessa jo useiden vuosikymmenten ajan, mutta vasta 1990-luvulla tutkimukselle muodostui vakinaisempi paikka osana suomalaisia yliopistoja – pitkälti osana naistutkimuksen alaa. Suomen korkeakoulujen queer-opiskelijat perustivat omia seuroja³, ja queer-näkökulmasta alettiin julkaista enemmän tutkimusta. Suomen Queer-tutkimuksen Seuran perustaminen 2000-luvun alussa auttoi vakiinnuttamaan queer-tutkimuksen merkitystä eri tieteenaloilla. Eräs suomalaisen queer-tutkimuksen erityispiirteistä on kansainvälinen yhteistyö, mikä korostaa tutkimuksen ajankohtaisuutta ja merkityksellisyyttä osana Suomen tieteellistä kenttää. (Kalha ja Juvonen 2011, 52; Mustola 2007, 35.)

1.2.2 Pukeutuminen queer-yhteisössä

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluneet ihmiset ovat jo pitkään erottautuneet valtavirtamassasta muun muassa pukeutumisen avulla. Muita uskaliaammin monet yhteisön jäsenet ovat kyseenalaistaneet ja rikkoneet pukeutumiseen liittyviä aikalaisnormeja, ja ovat siten viestineet toisille yhteisön jäsenille omasta identiteetistään. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa käsitykset sukupuolesta ja seksuaalisuudesta olivat kuitenkin varsin limittäisiä ja epämääräisiä, jolloin esimerkiksi maskuliinisesti pukeutuvat naiset saatiin automaattisesti nimittää homoseksuaaleiksi. (Kaiser 2012, 148–154.) Vaikka pukeutuminen on ja on ollut usealle queer-ihmiselle merkittävä tapa ilmaista omaa identiteettiä, jotkut pyrkivät aktiivisesti sen peittämiseen pukeutumalla yhteiskunnan asettamien normien mukaisesti. Sukupuoli ja seksuaalisuus eivät aina ole sidoksissa pukeutumiseen ja omaan tyyliin. (Hekanaho 1996, 205–206.)

Esimerkiksi drag queenit ja kingit⁴ ovat ristiinpukeutumisellaan häilyttäneet pukeutumisen sukupuolittuneita rajoja jo useiden vuosikymmenten ajan ja todistaneet sen, että sukupuoli on performatiivista, kulttuurista ja sosiaalista. Pukeutumisen avulla myös muut queer-ihmiset ovat historiassa ilmaisseet itseään, omia arvojaan ja poliittisuuttaan: muun muassa lesbonaisen ulkonäköön ja tyyliin on voinut vaikuttaa oma poliittinen vakaumus ja ideologia.

³ Turun sateenkaariopiskelijoiden seura Spektri ry on perustettu vuonna 1990.

⁴ Drag on taidemuoto, jonka avulla voidaan rikkoa sukupuoliroolien ja sukupuolen rajoja. Drag ei kuitenkaan ole sama asia kuin transvestisuus. Drag queenin esityksessä käsitellään usein naiseuteen ja feminiinisyyteen liittyviä aiheita ja drag kingin esityksessä maskuliinisyyteen ja mieheyteen liittyviä aiheita. (Seta ry 2025.)

Esimerkiksi päätös ajella hiukset lyhyiksi, olla meikkaamatta ja pukeutua maskuliinisesti oli usean radikaalifeministilesbon tietoinen tapa kieltäytyä kaikesta patriarkaatin feminiiniseksi määrittelemästä. (Hekanaho 1996, 198, 205–206.)

Erilaiset queer-koodit ja -indikaattorit ovat toimineet viestijöinä kantajansa sukupuoli- tai seksuaali-identiteetistä etenkin ajalla, jolloin sen ilmaiseminen sanoin on ollut vaarallista tai jopa laitonta. Esimerkiksi tietynvärisillä taskuliinoilla, tatuoinneilla, lävistyksillä ja mustalla nahalla monet queer-yhteisön jäsenet – etenkin homomiehet – ovat ilmaisseet muille jäsenille omasta seksuaalisuudestaan siten, ettei yhteisön ulkopuoliset ole ymmärtäneet koodien merkitystä tai olemassaoloa. Lesbonaisten kohdalla esimerkiksi lyhyt tukka, peukalo- ja pikkurillisormukset, taitellut farkunlahkeet, nahkaiset buutsit ja lävistykset ovat toimineet koodeina eri aikakausina. Osasta koodeista on tullut queer-pukeutumisen stereotypioita, joista jotkut ovat edelleen tunnistettavissa yhteisön sisällä. (Hekanaho 1996, 204; Kaiser 2012, 160.)

Queer-yhteisön pukeutumisella on ollut vahva vaikutus myös valtavirtamuotiin: esimerkiksi housuihin pukeutuneet lesbonaiset inspiroivat ja auttoivat normalisoimaan naisten housujenkäyttöä 1900-luvun länsimaissa. Myös muita queer-pukeutumiselle tyypillisiä elementtejä on päätyntä osaksi valtavirtamuotia, mistä yhteisön jäsenillä on eriäviä mielipiteitä. (Kaiser 2012, 153, 157.) Edelleen esimerkiksi sosiaalisessa mediassa käydään keskustelua siitä, minkälainen pukeutuminen on ”varattu” vain queer-yhteisölle ja miltä queerin tulisi näyttää. Menneisyyden ja nykyhetken queer-ihmisten moninainen pukeutuminen kuitenkin paljastaa, ettei ole yhtä oikeaa tapaa pukeutua queeristi.

1.3 Tutkimuskysymykset

Pyrin tutkimuksessani syventymään Turun yliopiston queer-opiskelijoiden omiin kokemuksiin pukeutumisesta ja queeriydestä sekä niiden välisistä mahdollisista suhteista. Haluan tutkimuksellani kiinnittää huomiota pukeutumisen sekä sukupuoli- ja seksuaali-identiteetin yhteyksiin sekä vaatteiden ja pukeutumisen merkityksiin. Päädyin seuraavanlaisiin tutkimuskysymyksiin:

1. Millaisia kokemuksia Turun yliopiston queer-opiskelijoilla on pukeutumisesta?
2. Millä tavoin pukeutuminen on osana queer-identiteetin ilmaisua?

1.4 Aikaisempi tutkimus

Pukeutumista on tutkittu vuosikymmenten ajan laajasti sekä Suomessa että ulkomailla. Arja Turunen ja Anna Niiranen (2019) kirjoittavat, että pukeutumista on tutkittu monilla eri tieteenaloilla, mutta Suomen tutkimuskentällä arkista pukeutumista on tutkittu erityisesti kansatieteessä ja myöhemmin etnologiassa (Turunen ja Niiranen 2019, 22). Kansainvälinen vaatteiden tutkimus on pitkään jakautunut sosiaalisia ja kulttuurisia merkityksiä tutkivaan puoleen sekä vaatteiden esinelähtöisyyttä ja materiaalisuutta tutkivaan puoleen, mutta uudemmassa tutkimuksessa tätä erontekoa on myöhemmin pyritty ohittamaan yhdistelemällä eri analysoinnin kohteita (Turunen ja Niiranen 2019, 24).

Koska lähestyn pukeutumista kokemuskäkökulmasta, samanlaisesta asetelmasta aihetta lähestyvän aiemman tutkimuksen avulla pystyn taustoittamaan omaa tutkimustani ja tukemaan analyysiani. Esimerkiksi Henni Kervinen (2020) on tutkinut sitä, mitkä asiat vaikuttavat naisten tekemiin pukeutumisvalintoihin sekä sitä, mitä pukeutuminen merkitsee nuorille naisille (Kervinen 2020, 6). Tutkimus on käsityötieteen alalla tehtyä kvalitatiivista tutkimusta, mutta se tukee ja luo pohjaa oman tutkimukseni keskiössä olevan kokemuksellisuuden tarkastelulle.

Tutkimusasetelmaani ja tiedonintressiäni palvelee myös antropologien Kelly L. Reddy-Bestin ja Elaine L. Pedersenin (2015) tekemä haastatteluaineistoon ja päiväkirjamerkintöihin pohjautuva queer-pukeutumista käsittelevä tutkimus. Tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten queer-naiset viestivät ja luovat sukupuoli- tai seksuaali-identiteettiään pukeutumisen ja ulkonäkönsä avulla. Reddy-Bestin ja Pedersenin tutkimuksen pääasiallisena tavoitteena oli selvittää, miten pukeutuminen sekä omat kokemukset ja muilta saatu palaute vaikuttavat epämiellyttävien tunteiden kokemiseen. (Reddy-Best ja Pedersen 2015, 54.)

Sukupuolen- ja kulttuurintutkija Susan B. Kaiser (2012) tarkastelee teoksessaan *Fashion and Cultural Studies* sitä, miten pukeutuminen, muoti ja vaatteet ovat yhteydessä niitä ympäröivään kulttuuriin. Teoksessa pukeutumista lähestytään etenkin kulttuurin näkökulmasta, ja se ilmentää useita eri sosiaalisia ja kulttuurisia ilmiöitä suhteessa pukeutumiseen ja muotiin erilaisten tapausten, tutkimusten ja historianlähteiden avulla. (Kaiser 2012.) Pukeutumisen ja kulttuurin välisiä vaikutuksia käsittelee myös Malcolm Barnardin (1996) teos *Fashion as Communication*, joka tarkastelee eri tapoja hyödyntää pukeutumista ja vaatteita sanattoman kommunikaation välineenä (Barnard 1996). Teoksista

hyödynnän etenkin niitä lukuja, jotka käsittelevät sukupuolen ja seksuaalisuuden suhdetta pukeutumiseen.

Vaatehistorioitsija Eleanor Medhurst (2021) kirjoittaa asusteiden suuresta merkityksestä lesboyhteisön pukeutumisessa ja sitä koskevissa stereotyyppioissa. Esimerkiksi sormuksilla ja karabiinihaidilla⁵ lesbonaiset ovat jo pitkään viestineet muille yhteisön jäsenille muun muassa omasta seksuaali-identiteetistään hienovaraisesti ja yhteisön ulkopuolisten huomaamatta. Vaikka näiden asusteiden merkitykset yhteisön sisällä ovat muuttuneet, ja jotkut stereotyyppisesti queerinä pidetyt asusteet on ajan edetessä omaksuttu osaksi valtavirtamuotia, niiden tärkeys osana lesbopukeutumista tiedostetaan edelleen. (Medhurst 2021.)

Medhurst (2024) on myös tutkinut lesboyhteisön jäsenten käyttämien vaatteiden ja pukeutumisen välityksellä ilmenevää viestintää ja merkityksiä. Historiallisesta näkökulmasta lesbokulttuuriin syventyvä tutkimus tarkastelee sitä, millä eri tavoin yhteisön jäsenet osoittavat yhteenkuuluvuutta ja solidaarisuutta *flaggaamisen* (engl. *flagging*) eli tietoisten, omaa identiteettiä muille viestivien pukeutumisvalintojen avulla. (Medhurst 2024, 8.) Pysin aikaisempaan tutkimukseen tutustumalla sijoittamaan oman tutkimukseni osaksi pukeutumista, queeriyttä ja kokemuksia käsittelevän tutkimuksen jatkumoa, joka on moninainen ja varsin poikkitieteellinen yhteisistä tarkastelukohteista huolimatta.

1.5 Teorettinen viitekehys

Lähestyn pukeutumista ja queeriyttä kokemuksia korostavasta näkökulmasta, jonka avulla pyrin selvittämään Turun yliopiston queer-opiskelijoiden omia kokemuksia siitä, millaista pukeutuminen on ja miten he kokevat queer-identiteetin näkyvän sekä omassa että muiden pukeutumisessa. Tavoitteenani ei ole tuottaa koko queer-yhteisöön tai kaikkiin Turun yliopiston opiskelijoihin yleistettävissä olevaa tietoa, vaan tarkemmin syventyä tekemissäni haastatteluissa ilmenneisiin opiskelijoiden omakohtaisiin kokemuksiin ja näkemyksiin pukeutumisesta. Tutkimukselleni keskeisiä käsitteitä ovat queer, pukeutuminen ja tyyli.

Suomen queer-tutkimuksen alalla on jo pitkään käyty keskustelua siitä, tulisiko englannin kielen termi *queer* kääntää vai ei. Suomen kielessä sanalle ei ole suoranaista käännöstä, minkä takia erilaisia vastineita on ehdotettu ja osittain myös hyödynnetty suomalaisessa queer-

⁵ Usein housujen vyönlenkkiin kiinnitettävä avainrenkas (Medhurst 2021). Arkikielessä usein myös *karabiineri*.

tutkimuksessa vuosien varrella. Englannin kielessä termillä on pejoratiivinen historia, ja sitä on käytetty pilkkaamaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen elämäntyyliä ja -valintoja, joita pidettiin outoina, epänormatiivisina ja kummallisina.⁶ (Aldrin Salskov, Rossi ja Taavetti 2019, I.) Queer on kuitenkin Suomessakin suhteellisen laajasti tunnettu termi. Omien kokemuksieni mukaan sitä käytetään myös akateemisen maailman ulkopuolella melko sujuvasti erityisesti nuorten keskuudessa, minkä takia päädyin itse käyttämään sanaa sen suomenkielisten vastineiden tai LGBTQ-akronyymien sijasta.

Hyödynnän tutkimuksessani Ritva Koskennurmi-Sivosen (2012, 6) määritelmää pukeutumisesta, jonka mukaan laajimmillaan ja kaikessa yksinkertaisuudessaan pukeutumisella tarkoitetaan kaikkea ulkonäön muokkaamista. Pukeutumista voidaan pitää eräänlaisena yläkäsitteenä, ja useissa eri kulttuureissa sen alle kuuluvaa vaatetuksen käsitettä pidetään niin pukeutumisen näkyvimpänä kuin tärkeimpänäkin osana (Koskennurmi-Sivonen 2012, 6). Myös Turunen ja Niiranen myötäilevät vuoden 2019 teoksessaan samanlaista pukeutumisen määritelmää, johon sisältyvät kaikki eri tavat muokata omaa kehoa ja ulkonäköä. Määritelmän mukaan ihminen nähdään pukeutuneena kokonaišahmona (Eicher ja Roach-Higgins 1992).

Pukeutumisen tutkimuksessa käytetty terminologia eroaa hieman arkisista määritelmistä, joita keskeisille käsitteille on annettu. Käsitteistössä on muutenkin tutkijoiden välillä epä johdonmukaisuutta ja ristiriitaa (Koskennurmi-Sivonen 2012, 6). Esimerkiksi Turunen ja Niiranen (2019, 29–30) kirjoittavat englanninkielisestä *fashion*-käsitteestä (suom. *muoti*), jota saatetaan käyttää suomen kielen sanan *pukeutuminen* vastineena, vaikka pukeutumisen tutkimuksessa osuvampi englannin kielen termi olisikin *dress* (suom. *puku*, *vaatteet*; *pukeutua*). Tämän lisäksi käsitteet *vaate*⁷, *muoti*⁸ ja *vaatetus*⁹ nousevat ajoittain esille osittain sekä rinnasteisesti että toistensa vastineina. Vaikka edellä mainitsemistani käsitteistä vain osalla on merkittävä rooli osana tutkimustani, pidän näiden avaamista ja syventämistä tärkeänä osana teoreettista viitekehystä sekä käsitteistön sisäistämistä.

⁶ Sana on kuitenkin otettu uudelleen käyttöön niin yhteisön sisällä kuin sen ulkopuolellakin, ja nykyään monet pitävät sitä voimaannuttavana halventavan sijaan (Helsinki Pride -yhteisö n.d.).

⁷ Sanan kirjaimellisessa merkityksessä tekstiilistä valmistettu tuote, jonka ihminen pukee ylleen. Termi esiintyy useimmiten monikkomuodossa *vaatteet*, jolla viitataan useimmiten samanaikaisesti päällä oleviin tai jonkin muun kokonaisuuden muodostaviin pukineisiin tai vaatekappaleisiin. (Koskennurmi-Sivonen 2003, 1–2.)

⁸ Jonakin ajankohtana dominoiva ja suosittu tyylisuunta, kuosi, tapa tai maku. Yleisimmin esiintyy vaateista puhuttaessa, mutta koskee myös muita elämän osa-alueita. (Koskennurmi-Sivonen 2003, 4–5.)

⁹ Vaatekappaleiden kokonaisuus, jota kutsutaan myös asuksi (Koskennurmi-Sivonen 2003, 2).

Pukeutumisen ja vaatteiden kontekstissa tyyli on pukeutumista kuvaava, muodista ja sen ohimenevistä ilmiöistä riippumaton vaateen muoto (Horn ja Gurel 1981, 217), joka edustaa ihmisen omaa persoonallisuutta ja sitä, mitä ihminen kokee olevansa. Vaatteilla ja tyylillä yksilö ilmentää sekä ruumiillistaa omaa sisäistä maailmaansa ja persoonallisuuttaan (Iltanen ja muut 1999, 11). Sen voidaan nähdä olevan melko pysyvä ja henkilökohtainen, mutta se voi kokea suuriakin muutoksia yksilön kasvaessa ja kehittyessä. Tyyli voi myös kuvastaa sitä, mitä yksilö kullakin hetkellä on tai mitä haluaisi olla (Lurie ja Palca 1981, 12).

1.6 Aineisto ja menetelmät

Primääriaineistoni koostuu neljästä tekemästani haastattelusta, jotka kaikki pidin kasvotusten Turun yliopistolla. Haastattelin neljää Turun yliopiston opiskelijaa, joista kaksi olivat minulle jo aiemmin tuttuja ja kaksi entuudestaan tuntemattomia. Tein haastattelut puolistrukturoituina teemahaastatteluina, sillä tavoitteenani oli antaa haastateltaville mahdollisuuksia vastata keksimiini kysymyksiin haluamallaan laajuudella sekä jättää tilaa pohdinnalle ja keskustelulle. Ensimmäinen ja kolmas haastattelu kestivät noin vartin, kun taas toinen ja neljäs haastattelu kestivät kumpikin noin 40 minuuttia. Anonymisoin haastatteluaineiston mahdollisten riskien minimoimiseksi. Viitatessani haastateltaviini käytän heistä nimityksiä haastateltava 1, haastateltava 2, haastateltava 3 ja haastateltava 4 tai vaihtoehtoisesti lyhennettynä H1 ja niin edelleen.

Analysoin haastatteluaineistoni laadullisen sisällönanalyysin avulla. Kyseessä on eräs kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen alalla hyödynnetyistä aineiston analyysimenetelmistä, jonka pääasiallisena tavoitteena on muokata tutkimuskohdetta käsittelevä aineisto sisällöllisesti sellaiseen muotoon, että se kuvastaisi tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä mahdollisimman tiiviisti, järjestelmällisesti ja objektiivisesti (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 117). Laadullisen sisällönanalyysin voidaan kuitenkin nähdä olevan yksittäisen menetelmän sijasta myös osa laajempaa teoreettista kehystä, minkä ansiosta sitä voidaan hyödyntää tutkimuksessa muiden analyysimenetelmien rinnalla samanaikaisesti (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 103).

Koska analyysiani kehystää aiempi tieto tutkittavasta aiheesta, kyseessä on teoriaohjaava sisällönanalyysi. Kaikessa yksinkertaisuudessaan tämä tarkoittaa sitä, että joko pelkkään teoriaan tai aineistoon perustuvan analyysin sijasta teoria opastaa ja tukee analyysia. Aiempi tieto auttaa löytämään tarkasteltavasta aineistosta erilaisia analyysiyksiköitä tai elementtejä, joiden avulla lopullinen analyysi toteutetaan. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 109.) Aloitan

aineiston analyysin etsimällä siitä näitä kyseisiä elementtejä eli aloitan analyysin aineiston koodauksella. Koodaamisella tarkoitetaan sitä laadullisen sisällönanalyysin työvaihetta, jossa tutkija etsii tuottamastaan aineistosta olennaisia sisällöllisiä elementtejä, tunnistaa ja nimeää ne. (Vuori 2021.)

1.7 Eettiset kysymykset ja tutkijapositio

Tutkimushaastattelujen tekeminen tuo esille primäärisiä eettisiä ongelmia, jotka minun tulee huomioida. Haastattelujen kaltaisiin ihmiskohtauksiin liittyy usein ennakoimattomuutta, mutta tutkijan on kuitenkin eettisen pohdinnan ja periaatteiden avulla toteutettava tutkimus siten, ettei tutkittaville seuraa siitä suurta haittaa tai riskiä. Onkin siis pyrittävä ennakoimaan mahdollisten riskien minimoimiseksi. Ihmisiin liittyvässä tutkimuksessa ennakoinnissa huomio kiinnittyy erityisesti tutkittavien ihmisarvon, autonomian ja yksityisyydensuojan kunnioittamiseen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7.)

Pyrin läpinäkyvyyteen koko tutkimusprosessin ajan, mutta sen merkitys korostuu erityisesti tutkimushaastattelujen kohdalla. Riittävä informointi haastateltaville prosessin etenemisestä on yksi tärkeä osa refleksiivistä ja eettistä käytäntöä. Haastateltavien itsemääräämisoikeuden huomioiminen tapahtuu muun muassa muistuttamalla tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta sekä oikeudesta kieltäytyä ja peruuttaa osallistuminen missä tutkimuksen vaiheessa tahansa. Tietosuojan huomioin muun muassa kertomalla henkilötietojen käsittelystä sekä aineiston elinkaaresta haastateltavilleni jo ennen haastattelujen toteuttamista.

(Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7–9.) Äänitin haastattelut osallistujien luvalla.

Aineistoa tai tutkielmaa kokonaisuudessaan ei arkistoida osana tutkimusta, vaan prosessin päätteeksi kaikki tutkimusaineisto tuhoetaan.

Päädyin anonymisoimaan haastatteluaineiston, sillä koen sen olevan tämän tutkimuksen ja siihen osallistuneiden kannalta sekä eettisintä että toimivinta. Vaikka pseudonymisointi lieneekin luottavuuden kannalta parempi vaihtoehto, olisi pseudonyymien käyttäminen voinut herättää haastateltavissa epämuokavuuden kaltaisia tunteita muun muassa nimien erilaisten sukupuolittuneiden konnotaatioiden takia. Pidän haastateltaviin viittaamista numeroiduin nimityksin neutraalimpana vaihtoehtona kuin erilaisten sukupuolineutraalien nimien käyttämistä. Näin pyrin ennakoimaan ja hallitsemaan mahdollisia riskejä tai haittoja, joita muuten voisi tutkittavilleni seurata tutkimuksen hieman arkaluonteisen aiheen takia.

Yksi koko tutkimuksen osalta olennainen eettinen ulottuvuus liittyy refleksiivisyyteen ja omaan positioon tutkijana. Jo aiheenrajausta miettiessäni tiesin, että tulen ainakin jossain määrin samastumaan tutkimuskohteeseeni. Koska olen itse Turun yliopiston opiskelija, tekemäni tutkimus koskee sisäpiiriä, jonka kanssa olen kanssakäymisessä lähes päivittäin. Tämän lisäksi tutkimushaastatteluihin osallistuneista kaksi ovat minulle jo entuudestaan tuttuja, mutten kuitenkaan koe sen vaikuttaneen tutkimukseen tai sen tuloksiin. Oma osallisuuteni queer-yhteisössä ei kokemukseni mukaan vaikuta tutkimukseen, mutta haluan kuitenkin tuoda sen esille toimiakseni mahdollisimman läpinäkyvästi ja eettisesti.

2 Analyysi ja tulkinta

2.1 Pukeutuminen, tyyli ja niiden muutokset

2.1.1 Mitä pukeutuminen on?

Vaikka pukeutumiselle on sen tutkimuksessa annettu määritelmä, joka alojen ja kielten eroavaisuuksista huolimatta sisältää aina käsityksen oman ulkonäön muokkaamisesta vaattein, asustein tai muin keinoin, arkikäsitteet siitä vaihtelevat tietämyksen ja omien merkityksenantojen mukaan. Tekemistäni haastatteluista selviää, että osallistujien käsitykset pukeutumisesta ovat osittain samanlaisia, mutta niissä korostuu pukeutumisen eri osa-alueet ja ominaisuudet vaihtelevasti. Kysyessäni haastatteluissa mitä haastateltavat kokevat pukeutumisen olevan, kysymys vaikutti tuntuvalta haastavalta, sillä kaikki miettivät hetken ennen vastaamista.

Luovuuden ja itsensä ilmaiseminen on merkittävässä osassa pukeutumisessa (mm. Kervinen 2020, 63; Barnard 1996, 26). Haastateltava 1 kokeekin pukeutumisen olevan enimmäkseen vaatteiden tyyllittelyä sekä yksi itseilmaisun ja taiteen muodoista. Itseilmaisu mainitaan osana pukeutumisen määritelmää myös kolmannessa haastattelussa, jossa H3 kertoo lyhyen pohdinnan jälkeen pukeutumisen olevan suurimmaksi osaksi itseilmaisua ja ihmisen keino kertoa muille itsestään ja omista arvoistaan. Pukeutumisen ja vaatteiden avulla ihminen pystyykin kommunikoimaan omaa identiteettiään ja arvojaan muille sisä- ja ulkoryhmäläisille (Barnard 1996, 45).

Haastateltava 2:n mielikuva pukeutumisesta jakautuu muista poiketen konkreettiseen ja abstraktiin puoleen: yksinkertaisimmillaan se on vaatteiden päälle pukemista, mutta se on myös kokonaisuus päätöksiä siitä, millä tavalla valitsee näyttäytyä muille ihmisille. Tämän lisäksi H2 rinnastaa H1:n käsitystä pukeutumisesta taiteen muotona, ja kertoo sen olevan yksi tärkeä keino oman luovuuden ilmaisuun, joka ennen toteutui kuvataiteen keinoin.

Haastateltava 4 kuvailee pukeutumista sen materiaalisuuteen nojaten, ja hänen mukaansa pukeutumisen muodostavat vaatteet ja kengät sekä korut ja muut asusteet. Hän kuitenkin myös kokee muiden haastateltavien tavoin, että pukeutuminen on tärkeä osa itseilmaisua, mutta ei mainitse sitä pukeutumista määritellessään.

Pukeutumiselle annetaan haastatteluissa sekä konkretiaa viittaavia että hieman abstraktimpia merkityksiä. Haastateltavien mielestä pukeutuminen on vaatteita, asusteita ja kenkiä, mutta se

on myös keino kertoa muille itsestä nonverbaalilla tavalla. Haastatteluista selviää myös, että pukeutuminen on haastateltavien mielestä taidemuoto, jota toteutetaan esimerkiksi eri vaatekappaleita tyyllittelemällä ja muodostamalla erilaisia asukokonaisuuksia. Kaikkien haastateltavien käsitykset pukeutumisesta sivuavat joko laajemmin tai suppeammin itseilmaisua. Pukeutumisen tieteellisestä määritelmästä poiketen haastateltavien näkemykset käsittävät lähinnä oman ulkonäön muokkaamista vaattein tai muin asustein, eikä kukaan mainitse esimerkiksi hiustenlaittoa, meikkaamista tai tatuointeja ennen omaa aloitettani.

2.1.2 Oman tyylin kehitys ja queer-identiteetin löytäminen

Pukeutuminen ja sen merkitys osana arkea vaihtelee paljon elämän eri vaiheissa. Esimerkiksi lapsena harva tuntuu välittävän siitä, mitä päällensä laittaa, mutta teini-iässä vaatteille ja pukeutumiselle annetaan enemmän arvoa joko omasta tai muiden toimesta. Oma tyyli alkaa muotoutua identiteetin kehittyessä ja selkeytyessä, mutta sosiaaliset normit ja muiden ihmisten odotukset voivat vaikuttaa vahvasti siihen, millaisia vaatteita uskaltaa pukea julkisille paikoille. Vaatteisiin liittyy paljon sukupuoliin liittyviä normeja, joita rikkomalla ja kyseenalaistamalla voi viestiä esimerkiksi omasta sukupuoli-identiteetistä ja seksuaalisuudesta (Barnard 1996, 110).

Kolme neljästä haastateltavasta kertoo oman tyylinsä muuttuneen elämänvaiheiden edetessä, ja vain yksi (H4) kokee tyylinsä pysyneen melko samana aina lukiosta yliopisto-opintoihin saakka. Tyylin kehityksen kuvailussa haastatteluissa korostuu muotiin ja pukeutumiseen liittyvät trendit ja niiden suhde ympäröivään kulttuuriin ja aikaan. Esimerkiksi H4 kuvailee tyylinsä olleen pitkään mustaan sävyyn nojaavaa ja ”basic” eli valtavirtatyylin mukainen ja tavanomainen. Tietyt pukeutumisen elementit, kuten meikkaaminen ja hiusten värjäys, ovat pysyneet oleellisina osina omaa tyyliä jo useiden vuosien ajan, vaikka esimerkiksi valittu hiusväri ja meikin määrä ovatkin vaihdelleet. Haastateltava kokee pukeutumisensa ja tyylinsä pysyneen jo pitkään samankaltaisena, mutta kertoo kuitenkin tyylissään tapahtuneista muutoksista.

Merkittävin tyyliä muuttanut tekijä on ollut oman queeriyden tajuaminen. Sukupuolen ja seksuaali-identiteetin vaikutus pukeutumiseen on kolmen haastateltavan (H1, H2 ja H3) mielestä ollut näkyvä prosessi, jonka aikana itseilmaisusta pukeutumisen avulla on tullut jollakin tapaa avoimempaa, vapautuneempaa tai itsevarmempaa. Vain yksi (H4) kokee, ettei pukeutumisessa ole tapahtunut näkyvää muutosta. Myös Reddy-Best ja Pedersen (2015) kertovat, että enemmistö tutkimukseen osallistuneista kokee pukeutumisensa muuttuneen

identiteetin selkeytyessä, kun taas vähemmistö ei muuttanut pukeutumistaan ollenkaan identiteetistään huolimatta (Reddy-Best ja Pedersen 2015, 58).

H2:n sukupuoli-identiteetti ja seksuaalinen suuntautuminen ovat vaikuttaneet vahvasti ja näkyvästi pukeutumiseen jo teini-ikästä asti. Haastateltava kertoo muuttaneensa omaa tyyliään osittain omasta tahdostaan, mutta muutokseen vaikutti vahvasti myös ahdistus siitä, miten muut ihmiset hänet havaitsevat ja luokittelevat. Pitkään meikannut ja muotitietoisesti pukeutunut haastateltava kertoo lukiossa seuranneensa erilaisia ajan trendejä, mutta heti muunsukupuolisuutensa tajutessaan hän omaksui tyyliinsä paljon maskuliinisia elementtejä. Vaikuttavana tekijänä oli vahvasti sukupuoleen liittyvä dysforia eli epämiellyttävä tunne, joka johtuu sukupuoliristiriidasta ja siitä ajatuksesta, ettei oma sukupuoli-identiteetti vastaa syntymässä määritettyä sukupuolta (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus, 2024).

Vaikka haastateltava koki lukiossa vallinneen ilmapiirin olevan avoinmielisempi kuin peruskoulussa, häntä ahdisti se ajatus, että muut näkevät hänet naisena. Näin ollen sosiaalinen dysforia johti siihen, että H2:n tyylistä tuli maskuliinisempi ja pukeutumisen merkitys osana sukupuoli-identiteettiä kasvoi. Hän kertoo muun muassa ajelleensa pänsä kaljuksi ja pukeutuneensa löysiin siluetteihin, kuten huppareihin ja farkkuihin, minkä lisäksi hän alkoi käyttää rintakehää tasoittavia bindereita eli litistysliivejä. Kaiser (2012, 123) kirjoittaa sukupuolentutkija Judith Butlerin teoriasta sukupuolen performatiivisuudesta ja siitä, millä tavoin sukupuoli sosiaalisena konstruktiona ruumiillistuu vaatteiden avulla (Butler 1990). Pukeutuessaan maskuliinisesti ja minimoidessaan naisellisia ominaisuuksia ulkonäöstään H2 osallistuu tähän kulttuuriseen diskurssiin ja ilmentää sitä, ettei sukupuoli ole pelkästään biologista vaan pitkälti sosiaalista ja kulttuurista.

Myös H3 kertoo, ettei ole enää lukioikäisestä alkaen ”jaksanut välittää mistään normeista”, vaan pukeutuu haluamallaan tavalla. Hänen tyyliinsä on maskuliininen ja sisältää ”*business*” ja ”*business casual*” -tyylisiä elementtejä, kuten kauluspaitoja ja suoraa housuja. Aivan kuten Reddy-Best ja Pedersen (2015) saivat selville, suurin muutos tyyliin oman queeriyden tajuamisen jälkeen on maskuliinisuuden lisääminen esimerkiksi lyhyellä hiustyylillä tai muilla maskuliinisilla piirteillä, kuten vaatteilla. Binääriin toisessa päässä on sen sijaan feminiinisten elementtien omaksuminen osaksi omaa tyyliä. Ensimmäisessä haastattelussa selviää, ettei H1 ennen välittänyt pukeutumisesta, vaan laittoi päälle satunnaiset vaatteet kiinnittämättä niihin sen enempää huomiota. Queer-identiteetin löydettyään hän on kuitenkin alkanut käyttää

enemmän aikaa pukeutumiseen ja asujen valintaan, ja on omaksunut tyyliinsä perinteisesti feminiinisinä pidettyjä ominaisuuksia, kuten hameita ja meikkiä.

Kaikki neljä haastateltavaa kokevat, että yliopisto-opintojen aloittaminen on vaikuttanut jollain tavalla omaan tyyliin. Kolme neljästä mainitsee muut opiskelijat, jotka inspiroivat omalla tyylillään ja asuvalinnoillaan yliopistolla. Esimerkiksi haastateltava 4 kertoo ottaneensa nenälävistyksen sekä muiden lävistyksistä inspiroituneena että eräänlaisen sosiaalisen paineen alla, sillä huomasi monella opiskelijalla erilaisia nenälävistyksiä opinnot aloittaessaan. Haastateltava 2 sen sijaan kertoo tajunneensa yliopistossa oman lesboutensa, mikä poisti hänen aiemmin kokemansa dysforian. Feminiiniset piirteet, kuten hameet ja korut, palasivat osaksi omaa tyyliä, ja pukeutumisen merkitys arjessa kasvoi: päivittäisten asuvideoiden kuvaamisesta tuli H2:lle tärkeä keino ilmaista itseä ja luovuutta pukeutumisen avulla. Myös H1 kertoo, että yliopisto-opinnot aloitettuaan hän on tullut tietoisemmaksi omasta ja muiden pukeutumisesta ja siitä on tullut merkittävä osa itseilmaisua.

Pyytäessäni kuvailemaan tämänhetkistä tyyliään haastateltavien vastaukset ovat melko vaihtelevia, mutta kaikista pystyy havaitsemaan ympäröivän ajan ja kulttuurin vaikutuksen. Huomasin vastauksista muun muassa myös sen, että osa haastateltavista on käyttänyt asian pohtimiseen paljon aikaa, kun taas osalle oman tyylin kuvailu ei tuntunut yhtä syvälliseltä tehtävältä. Ensimmäisessä haastattelussa H1 kuvailee pienen pohdinnan jälkeen omaa tyyliään ”aika vaihtelevaksi” ja haastattelupäivänä hänellä on päällään omien sanojensa mukaan ”aika oversized” asu. H2 sen sijaan käyttää kuvailussaan useita erilaisia mikrotrendeihin viittaavia sanoja, jotka ovat tyylien kuvailussa nousseet suosituiksi etenkin sosiaalisessa mediassa. Kuitenkin H2 korostaa oman tyyliensä tärkeyttä ja sitä, että haluaa pysyä ”poissa kierteistä”. Haastateltavan mielestä on hauskaa ja ironista, että käyttää tyyliensä kuvailussa trendisanastoa, kuten ”*frazzled Englishwoman*” ja ”*Scandi clean girl*”, mutta pyrkii kuitenkin aktiivisesti olemaan trendikierteen ulkopuolella.

Toinen haastatteluista esille noussut tyylin ominaisuus on mukavuus, jota H2 ja H4 korostavat. Esimerkiksi H2 mainitsee eletyn ominaisuuden olevan olennainen osa omaa tyyliään. Tämän lisäksi haastateltava kuvailee, että etenkin asusteiden mukavuus päällä menee niiden tyylikkyyden edelle: ”Asusteet on osa [pukeutumisella itseilmaisua], mut pitää valita semmoset asusteet, jotka ei tunnu epämukavilta.” (H2) Myös Kervinen (2020) kertoo vaatteiden aiheuttaman epämukavuuden tunteen saavan aikaan kokemuksen epäonnistuneesta pukeutumisesta (Kervinen 2020, 61). H2 mainitsee tatuoinnit, joita pitää tärkeänä osana omaa

tyyliään. Ne toimivat haastateltavan mielestä täydellisinä asusteina, sillä ne eivät enää ottamisen jälkeen tunnu miltään, toisin kuin esimerkiksi aurinkolasit tai sormukset, jotka kokee epämukaviksi. Myös H4 mainitsee mukavuuden tärkeyden pukeutumisessa, ja hän korostaa sitä, että vaatteiden on tunnettava omaan tyyliin sopivilta ollakseen mukavat päällä.

Haastateltavien omaa tyyliä kuvailevat vastaukset vaihtelevat toisistaan etenkin sisällöllisesti mutta erityisesti pituudellisesti. Oman tyylin kuvailuun käytetään lyhykäisimmillään muutamia adjektiiveja, kun taas pisimmillään omaa tyyliä ja sen muutoksia kuvaillaan laajasti omaa menneisyyttä reflektoiden ja nykyisten vaatetrendien vaikutusta punniten. Kaikissa vastauksissa oman tyylin kuvailussa käytetään pukeutumiseen liittyvää englanninkielistä terminologiaa, mikä ainakin osittain lienee seurausta sosiaalisen median ja siellä aktiivisesti käsiteltävien aiheiden seuraamisesta.

Pukeutumista rajoittavat sukupuolinormit ja -roolit ovat pitkälti aika- ja kulttuurisidonnaisia, eli ne kehittyvät sekä vaihtelevat ajan ja paikan mukaan. Vaatteet vaikuttavat siten välineellisesti yleisiin ajatusmalleihin ja odotuksiin siitä, miltä miesten ja naisten tulisi näyttää (Rouse 1989, 108). Näiden odotusten ja normien rikkominen on haastateltavien kohdalla tapahtunut osana queer-identiteetin luomisprosessia – joko sen aikana tai sen jälkeen. Omaan tyyliin eniten vaikuttavana tekijänä haastatteluvastauksista korostuukin queer-identiteetin löytäminen ja omaksuminen osaksi itseä. Pelkästään queeriys ei kuitenkaan yksin ole muuttanut haastateltavien tyyliä, vaan kehitykseen on vaikuttanut myös elämäntilanne ja ympärillä olevat ihmiset mielipiteineen ja odotuksineen.

2.2 Queer arjessa ja juhlassa

2.2.1 Juhliin pukeutuminen

Oman queer-identiteetin ilmaiseminen pukeutumisen avulla ei ole johdonmukaista ja yksiselitteistä, vaan se vaihtelee päivä- ja tilannekohtaisesti (Reddy-Best ja Pedersen 2015, 60). On siten ymmärrettävää, että eri tilanteissa haastateltavat kokevat pukeutumisensa olevan joko enemmän tai vähemmän queeriä. Haastatteluista selviää, että erityisesti juhliin pukeutuminen vaatii suunnittelua, ja asuvalintaan vaikuttaa vahvasti muut juhliin osallistuvat ihmiset. Puolet haastateltavista (H1 ja H2) kertoo, että pukeutuu eri tavalla sellaisiin juhliin, joihin on tulossa sukulaisia, kuin esimerkiksi opiskelijoiden yhteisiin vuosijuhliin.

Esimerkiksi haastateltava 1 kertoo, että pukeutuu sukujuhliin hillitymmin kuin normaalisti arjessa, koska kaikki sukulaiset eivät ole tietoisia hänen identiteetistään, eikä siksi halua tuoda sitä esille pukeutumisellaan. Myös muulloin perheen kanssa H1 kertoo ”hillitsevänsä” pukeutumistaan, mutta on alkanut pukeutua vapaammin myös heidän seurassaan.

Samantyyllisen vastauksen antaa H2, joka mainitsee kaukaisen sukulaisen häät esimerkkinä tilanteesta, jossa pukeutuisi ”normaalimmin” eli esimerkiksi mekkoon. Pukeutumiseen vaikuttaa vahvasti omat oletukset siitä, mitä tulee kyseisen tilanteen tai päivän aikana mahdollisesti tapaamaan (Reddy-Best ja Pedersen 2015, 60). H2 kuitenkin kertoo myös, että uskaltaa pukeutua tuttujen kesken niin kuin haluaa ja että on pitänyt esimerkiksi vuosijuhlissa yllään frakkia mekon sijasta.

Hieman muista haastatteluista poiketen H3 kertoo pukeutuvansa juhliin mielellään feminiinisiä ja maskuliinisia ominaisuuksia yhdistellen. Hän mainitsee kuitenkin myös sen, että pukeutuminen on aina juhlakohtaista. Esimerkiksi häihin tai ainejärjestön vuosijuhliin hän kertoo voivansa pukea päällensä maskuliinisena pidetyn puvun, mutta tällöin yhdistelisi kokonaisuuteen meikin ja korkokenkien avulla feminiinisiä piirteitä. Toisin kuin aiemmat haastateltavat, jotka hillitymmällä ja normeja myötäilevällä pukeutumisellaan todennäköisesti pyrkisivät välttämään erilaisia reaktioita muilta vierailta, H3 kertoo naurahtaen, että hän nauttii pukeutumisensa aiheuttamasta mahdollisesta ihmytyksestä: ”Sit ihmiset hämmentyy, ja se on ihanaa.” (H3) Pukeutumisen ollessa syvästi yhteydessä sukupuoleen ja seksuaalisuuteen voi halutessaan helposti aiheuttaa epä mukavuuden tunnetta muissa rikkomalla ja kyseenalaistamalla pukeutumisen normeja ja odotuksia (Barnard 1996, 111).

Haastatteluista selviää, ettei pukeutuminen ole aina yksiselitteistä. Juhlatilanteeseen pukeutumiseen vaikuttaa vahvasti omat ennakkooajatukset siitä, mitä kyseiseen tapahtumaan on mahdollisesti tulossa. Normeja myötäilevä pukeutuminen koetaan neutraalina ja huomiota herättämättömänä, kun taas niiden rajoja rikkovalle pukeutumiselle saattaa saada muilta osallistujilta negatiivista huomiota. Sukulaisten keskuudessa onkin haastateltavien keskuudessa yleistä pukeutua hillitysti ja sukupuolnormeja noudattaen. Erilaisia ovat kuitenkin esimerkiksi opiskelijoiden keskuudessa juhlitut vuosijuhlat, joihin voi pukeutua vapaammin ja välittämättä normeista. Tähän ajatukseen vaikuttanee haastateltavien omat odotukset ja oletukset siitä, että opiskelijat – joista monet ovat nuoria aikuisia – suhtautuvat pukeutumiseen ja sen mahdollisiin rajoituksiin väljemmin, suvaitsevammin ja avoimemmin kuin esimerkiksi sukujuhliin osallistuvat iäkkäämmät sukulaiset.

2.2.2 Opiskelijatapahtumiin pukeutuminen ja haalarit

Monelle opiskelijalle erilaisiin tapahtumiin osallistuminen on iso osa arkea ja opiskelijaelämää. Yleisesti opiskelijatapahtumiin puetaan päälle haalarit, jotka koristellaan erilaisin haalarimerkein ja asustein. Kun lähes kaikilla on päällään samantyylliset haalarit, voi olla vaikeaa ilmaista itseä ja erottua joukosta haluamallaan tavalla. Haastatteluista kuitenkin selviää, että erilaisilla haalarimerkeillä, yläosilla sekä hiuksilla ja meikillä pystyy myös opiskelijatapahtumissa ilmaisemaan omaa identiteettiään haluamissaan määrin.

Kaikilla neljällä haastateltavalla on haalareissaan vähintään yksi sateenkaari- tai queer-aiheinen haalarimerkki. H3 mainitsee, että hänellä on kokonainen lahje täynnä queer-aiheisia haalarimerkkejä, kun taas H1 kertoo niitä olevan muutama ja H2 mainitsee vain yhden. Haastateltava 4 kuvailee tarkemmin prosessia, jonka on läpikäynyt sateenkaari-aiheisten haalarimerkkien kanssa: hänellä on aiemmin ollut bi-lippu-haalarimerkki, jonka myöhemmin vaihtoi lesbolipuksi, mutta lopulta päätyi taas vaihtamaan sen bi-lippuun. Syynä tähän on ollut muun muassa pelko siitä, että miehet jättävät tapahtumassa lähestymättä haalareissa olevan lesbolipun takia. Hän kuitenkin kertoo, että lipun lisäksi haalareihin on ommeltu myös muita queer-aiheisia merkkejä.

Haalareiden lisäksi H1 kertoo pyrkivänsä pukemaan päällensä jotain ”edes jollain tasolla epätavanomaista” opiskelijatapahtumiin. Tällä hän viitanee johonkin asusteeseen tai vaatteeseen, joka poikkeaa yhteiskunnan asettamista normeista tai odotuksista tai jollain muulla tavalla eroaa valtavirtatyylisestä. Myös haastateltava 4 kertoo tilanneensa netistä paidan, jossa on englanninkielinen teksti ”*I’m gayer than I look*”¹⁰, aikomuksenaan pitää sitä yllään erityisesti opiskelijatapahtumissa. Paita kuitenkin vaurioitui jo ensimmäisen käyttökerran jälkeen pesussa, minkä takia hän ei ole päässyt käyttämään sitä uudestaan, mistä on harmissaan.

Vaikka opiskelijahaalarit ovat pohjimmiltaan melko samanlaiset lähes kaikilla Turun yliopiston opiskelijoilla, haastateltavat kertovat eri keinoja, joiden avulla he erottuvat opiskelijatapahtumissa muiden opiskelijoiden joukosta. Osalle haastateltavista opiskelijatapahtumat ovat mahdollisuuksia tuoda esille omaa queer-identiteettiä avoimemmin kuin muulloin arjessa. Haalarit voivat toimia eräänlaisena suojana, sillä ne luovat monessa

¹⁰ Suom. ”Olen homompi kuin miltä näytän”.

tunteen yhteenkuuluvuudesta ja kollektivismista, jolloin yksilöllisyyden merkitys voi tuntua pienemmältä kuin tilanteissa ilman kaikkia yhdistäviä haalareita.

Monelle haastateltavista on kuitenkin tärkeää erottautua myös opiskelijatapahtumissa etenkin heteroista ja muista ei-queereistä opiskelijoista. Esimerkiksi queer-aiheisin haalarimerkein haastateltavat viestivät omasta queer-identiteetistään toisille opiskelijoille ja erottautuvat massasta. Toisena esimerkkinä mainittakoon muutamassa haastattelussa puheeksi noussut tapa pukeutua valtavirtamuodin trendeistä välittämättä, millä pyritään samaan kuin haalarimerkeillä. Tähän liittyy pitkälti haastateltavien kokemus siitä, että queer-pukeutuminen on muunlaista, uniikkia ja valtavirtamuodista poikkeavaa. Sen myötä pukeutumalla eri tavalla kuin pukeutumisen sukupuolittuneiden normien mukaisesti haastateltavat kokevat pukeutuvansa queeristi.

2.2.3 Pukeutuminen töissä

Reddy-Best ja Pedersen (2015) saivat selville, että puolet tutkimukseen osallistuneista queernaisista kokee painetta pukeutua yhteiskunnan normien mukaisesti töissä (Reddy-Best ja Pedersen 2015, 60). Toisin on kuitenkin haastateltavieni osalla, joista vain yksi (H3) mainitsee pyrkivänsä olemaan ”mahdollisimman neutraali” esimerkiksi työhaastatteluun mennessään. ”Toki kyl mul silti on aina hiukset päässä ja näin, mut en sillee pyri korostamaan sitä sellasessa tilanteessa”, H3 kertoo. Haastateltava 2 mainitsee myös ajellut hiuksensa, jotka olivat aiemmassa työpaikassa ainoa vihje omasta queeriydestä kaikille yhteisen työasun takia. Nykyisessä työpaikassaan hän kuitenkin kertoo pukeutuvansa samalla tavalla kuin muulloinkin arjessa, eikä koe tarvetta peitellä tai varoa sitä, että oma queer-identiteetti tulee ilmi pukeutumisesta.

Yhteiset työasut tuntuvat hankaloittavan oman itsensä ja identiteetin ilmaisua myös haastateltavien 1 ja 4 kohdalla. H1 kertoo työskentelevänsä kaupassa, jossa kaikilla on samanlaiset työvaatteet, minkä takia itseilmaisua on hankalaa. H4 sen sijaan mainitsee työasunsa, joka tuntuu epämiellyttävältä erityisesti sinisen värinsä takia. Myös lävistykset ja korut on piilotettava tai otettava pois töissä ollessa, mutta H4 kertoo korostavansa feminiinisyyttään hiuksillaan etenkin asiakaspalvelutilanteissa. Lisäksi haastateltava kuvailee haluaan tuoda mahdollisuuksiensa mukaan omaa identiteettiään esille töissä. Esimerkiksi töihin mennessään hänellä on ollut sateenkaariaiheisin pinssein koristeltu kangaskassi, ja toivoisi muiden työntekijöiden tajuavan sen hänen ”homokassikseen”.

Itseilmaisuus on rajoitettua töissä, eivätkä kaikki haastateltavista pyri tuomaan esille omaa queer-identiteettiään avoimesti töihin liittyvissä tilanteissa ja ympäristöissä. Puolet kuitenkin kokee pyrkivänsä pukeutua mahdollisuuksiensa mukaisesti yhtä queeristi kuin muulloin arjessa. Reddy-Best ja Pedersen (2015) kirjoittavat myös henkilöstä, joka H4:n tavoin pyrkii tuomaan omaa identiteettiään esille töihin mennessään ja sieltä lähtiessään, koska ei pysty töissä ollessaan niin tekemään (Reddy-Best ja Pedersen 2015, 60).

Töissä on vähemmän mahdollisuuksia ilmaista itseä ja omaa identiteettiä, koska useissa työpaikoissa työntekijöillä on yllään yhteiset työasut. Tilanteissa, joissa ei voi itse päättää omaa asuaan, esimerkiksi hiusten merkitys itseilmaisussa korostuu. Niitäkin koskien voi kuitenkin olla rajoitteita, joiden raameissa yksilöt pyrkivät edes jonkinlaiseen itseilmaisuun. Työasu voi tuntua väärältä ja epämukavalta juuri siitä syystä, ettei mahdollisuuksia omaan ilmaisuun löydy tai siksi, ettei asu mukaile omaa tyyliä. Tarvetta oman queer-identiteetin peittämiseen ei töissä sinänsä ole, mutta yksi haastateltavista mainitsee pyrkivänsä neutraaliin ulkoasuun töihin liittyvissä ympäristöissä. Haastattelujen mukaan identiteettiä ei myöskään korosteta sen enempää kuin muulloinkaan arjessa.

2.3 Pukeutumisella viestiminen

2.3.1 Queer-indikaattorit ja flaggaaminen

Vain haastateltava 2 alkoi itse puhua flaggaamisesta¹¹ ja siitä, ettei ainakaan omasta mielestään tietoisesti tee sitä. Kahden muun haastattelun (H3 ja H4) aikana käymme kuitenkin keskustelua siitä, millä eri tavoin kukin omalla pukeutumisellaan viestii omaa identiteettiään etenkin tilanteissa, joissa sitä ei sanallisesti voi tai halua kertoa. Tietyt asusteet tai vaatteet voivat signaloida muille – sekä yhteisön sisällä että sen ulkopuolella oleville – omaa identiteettiä ja muita henkilökohtaisia motivaatioita. Riippuu kuitenkin ympäröivästä kontekstista ja muista ihmisistä, kuka ymmärtää pukeutumisella viestityn koodin ja kuka ei. (Medhurst 2024, 8–9.)

Sateenkaariaiheiset haalarimerkit ovat yksi esimerkki kaikkia haastateltavia yhdistävästä flaggaamisen tavasta. Esimerkiksi lesbolippua kuvastavan haalarimerkin avulla H2 pystyy viestimään muille opiskelijoille omasta identiteetistään sanattomasti ilman, että muiden on tehtävä omia oletuksia hänen seksuaalisesta suuntautumisestaan. Erilaisilla queer-koodeilla ja

¹¹ Oman identiteetin tietoinen ilmaiseminen yhteisössä tunnettujen pukeutumisvalintojen avulla (Medhurst 2024).

-indikaattoreilla voi viestiä muille yhteisön jäsenille esimerkiksi solidaarisuutta tai sitä, että kyseisessä tilassa on turvallista olla avoimesti oma itsensä (Medhurst 2024, 10; Reddy-Best ja Pedersen 2015, 61). Esimerkiksi H4 kertoo tunteneensa olonsa hyväksi tilanteessa, jolloin oli tuutoroimassa uusia opiskelijoita haalarit päällään ja tiedosti, että uudet opiskelijat näkevät pride-haalarimerkin ja siten tietävät hänen olevan queer. Hän myös kokee, että se viestii uusille opiskelijoille, että tila on tasa-arvoinen ja turvallinen kaikille.

Jotkut flaggaamisen keinot ovat kuitenkin huomaamattomampia kuin toiset: esimerkiksi haastateltava 3 mainitsee omistavansa mustien tai valkoisten sukkiensa sijasta ainoastaan värikkäitä sukkiä, joissa ainakin osassa on sateenkaari havaittavissa tavalla tai toisella. Medhurstin (2024) lisäksi myös Reddy-Best ja Pedersen (2015) kirjoittavat sateenkaaren tai eri pride-lippujen väreissä olevista queer-indikaattoreista, joita suurin osa tutkimukseen osallistuneista on omaksunut osaksi tyyliään queer-identiteetin löydettyään (Reddy-Best ja Pedersen 2015, 59–60). Toisessa ääripäässä ovat ilmiselvät sanallisen viestin sisältävät indikaattorit, joista mainittakoon H4:n ”*I’m gayer than I look*” -paita, jonka ymmärtämiseen ei tarvita sisäpiiritietoa tai sen syvällisempää analyysia.

Muista queer-indikaattoreista haastateltavat 2 ja 4 mainitsevat erityisesti sormukset sekä vyönlenkissä pidettävän avainremmin eli karabiinihaan. Sormuksilla on historiassa ollut suuri merkitys etenkin Ison-Britannian työväenluokan lesboyhteisössä, jossa lesbonaiset indikoivat toisilleen omaa seksuaalista suuntautumistaan pitämällä sormusta vasemmassa pikkurillissään (Medhurst 2024, 9). Sormuksilla on edelleen paikkansa queer-yhteisössä. Nykyään etenkin sosiaalisessa mediassa on havaittavissa ilmiö, jossa yhteisön jäsenet ovat omaksuneet tyyliinsä jo 1900-luvulta tutun peukalosormuksen käytön queer-indikaattorina (Medhurst 2021). Sosiaalisen median merkitys queer-tyylin tunnistamiseen liittyvässä prosessissa on H4:n kuvailun mukaan kasvanut, ja hän kertoo nähneensä muun muassa lukuisia TikTok-videoita, joissa opetetaan tekemään asusta ”queerimpi” tai ”homompi” näitä tiettyjä indikaattoreita hyödyntämällä.

Jo 1900-luvun puolestavälistä lähtien lesbonaisten yleisiin asusteisiin ovat kuuluneet karabiinihaat housujen vyönlenkissä. Naiset käyttivät niitä aluksi etenkin käytännön syistä, mutta myöhemmin niillä alettiin viestiä muun muassa omasta seksuaalisesta suuntautumisesta ja seksuaalisista mieltymyksistä. Nykyään karabiinihakojen käyttö on yleistynyt myös lesboyhteisön ulkopuolella, eikä niiden käyttäminen sisällä samanlaisia seksiin liittyviä piilomerkityksiä kuin ennen. (Medhurst 2021.) Karabiinihaat ovat edelleen laajasti tunnettu

flaggaamisen tapa, jonka kaksi haastateltavistani mainitsee keskusteltaessa erilaisista queer-indikaattoreista.

H2:lle karabiinihaka tulee heti mieleen, ja hän naurahtaen mainitsee sen kysyessäni queer-pukeutumisen stereotyyppioista, minkä jälkeen hän pysähtyy miettimään lisää esimerkkejä. Hän ei kerro itse käyttävänsä sellaista, mutta mainitsee haastattelussa tuntevansa etenkin lesbopukeutumisen historiaa, minkä takia karabiinihaan listaaminen heti ensimmäisenä saattaa viestiä tuntemusta indikaattorin pitkästä historiasta yhteisössä. Kertoessaan minulle pukeutumista käsittelevistä somevideoista H4 sen sijaan sanoo, että yksi usein esille nousut elementti on karabiinihaka. Sen avulla mistä tahansa asusta saadaan ”gay” somevideoiden neuvojen mukaan, mutta hän ei kuitenkaan itse käytä sellaista: ”Mä en pystyis käyttää karabiinieriä, se on liian gay.” (H4)

Lyhyt tukka nousee esille haastateltavien 2 ja 3 kanssa keskusteltaessa. Hiusten leikkaaminen lyhyeen ja maskuliiniseen tyyliin on monelle osa oman identiteetin omaksumisen ja hyväksymisen prosessia (Reddy-Best ja Pedersen 2015, 59). Esimerkiksi H2 mainitsee olettaneensa, että hänen ajellut hiuksensa viestivät muille hänen seksuaalisuudestaan silloin, kun ei töissä vaatteillaan pystynyt: ”Sillon ku mä olin kalju, ni mä aina ajattelin, että jos joku näkee mut ja ajattelee, että mä oon heteroseksuaali siivooja niin se on niiden olettaamus, mutta mun mielestä mä oon aika homoseksuaalin näköinen.” (H2) Maskuliiniseen malliin leikatut lyhyet hiukset kuuluvat myös haastateltava 3:n tyyliin. Hän viittaa töistä puhuessaan siihen, etteivät ne ole hänen mielestään täysin neutraalit, minkä takia hän ei voi pukeutua täysin perinteisiä sukupuolirooleja myötäilevästi edes sellaisissa tilanteissa, joissa kokisi hyötyvänsä siitä.

Haastatteluista selviää, että flaggaamista on paljon eri tasoista, ja erilaisten queer-indikaattorien merkitykset kehittyvät, muuttuvat ja hälvenevät ajan edetessä. Jotkut indikaattoreista omaksutaan osaksi valtavirtamuotia, jolloin niiden merkitys seksuaali-identiteetin viestijänä hiljalleen vähenee ja katoaa. Yhteisön jäsenet ovat kuitenkin keksineet joko uusia viestimisen keinoja tai korostaneet jo käyttämiään koodeja. (Medhurst 2021.) Erilaisia indikaattoreita käytetään eri tilanteissa: joskus pelkkä hiustyyli riittää, kun taas muissa tilanteissa on järkevämpää ottaa käyttöön esimerkiksi sanallisia tai symbolisia indikaattoreita, kuten sateenkaarilippuja. Haastatteluista selviää myös, etteivät queer-koodit ja -indikaattorit ole alkuperäkulttuuristaan irtonaisia tai kaikkiin eri kulttuureihin yleistettäviä,

mutta sosiaalisen median kautta ne ovat ylittäneet sekä maantieteellisiä että kulttuurisia rajoja nopeasti.

2.3.2 Queerin pukeutumisen piirteet muissa

Laajemmin tunnettujen flaggaamisen ja queer-koodaamisen keinojen ohella haastateltavat kertovat myös omista näkemyksistään koskien queer-pukeutumista. Oman ja muiden pukeutumisen sateenkaarevat piirteet ovat osittain päällekkäisiä, ja kaikki huomaavat omassa tyylissään queerejä vivahteita. Queerin pukeutumisen piirteiden määrä ja niiden tunnistaminen omassa pukeutumisessa kuitenkin vaihtelee haastateltavien kesken, mutta kaikkia yhdistää kokemus siitä, että muiden pukeutumisessa on tunnistettavissa queeriyteen viittaavia piirteitä. Se, kuvaillaanko piirteitä yksityiskohtaisesti eritellen vai enemmän kokonaisuuteen viitaten, riippuu haastateltavasta ja hänen omista kokemuksistaan.

Ajatus siitä, ettei omia oletuksia muiden seksuaalisuudesta tai sukupuoli-identiteetistä ole soveliaista tuoda esille, yhdistää kolmea haastateltavaa (H2, H3 ja H4). Kaikki kuitenkin kertovat tiedostavansa sen, etteivät omat oletukset aina pidä paikkaansa, mikä lienee syy sille, ettei niitä haluta tuoda ilmi. H2:n mielestä joskus oletuksia on helppo tehdä, kun taas joskus se on vaikeampaa. Tällöin on huomioitava pienetkin queeriyteen viittaavat piirteet voidakseen tehdä arvioita pukeutumisen perusteella. Hän mainitsee, että vaikei tuo tekemiään oletuksia esille, niiden avulla hän pystyy suurpiirteisesti arvioimaan kenelle olisi turvallisinta ja otollisinta mennä esimerkiksi baarissa juttelemaan.

Queer-piirteistä keskustellessamme H1 sanoo: ”Joistain tulee semmonen vibra, ja varmasti pukeutuminen on osa sitä”, mutta mainitsee myös, ettei tee kenenkään identiteetistä oletuksia pelkän ulkonäön perusteella. Samoin haastateltava 4 kertoo, että monesta yliopistolla opiskelevasta tulee pukeutumisen perusteella ”gay vibes” eli eräänlainen vaikutelma homoudesta. Aina näille vaikutelmille ei löydy tarkempia perusteluita, mutta esimerkiksi haastateltava 1:n mukaan queerin pukeutumisen yleisiä piirteitä ovat epätavanomaisuus ja cis- ja heteronormatiivisesta¹² valtavirtatyylistä poikkeaminen, joiden perusteella hän saattaa saada henkilöstä queeriyteen viittaavan vaikutelman. Valtavirtatyylin ja sukupuoliroolien ulkopuolisen pukeutumisen mainitsee myös muut haastateltavat tavalla tai toisella.

¹² Cisnormi on ajatusmalli, jonka mukaan kaikki ihmiset kokevat syntymässä heille määritellyn sukupuolen omakseen. Heteronormatiivisuudella viitataan ajatusmalliin, jossa heteroseksuaalisuutta pidetään kaikkia muita seksuaalisia suuntautumisia parempana ja luonnollisempana. Molemmat vaikuttavat sekä kulttuurisella että yhteiskunnallisella tasolla. (Seta ry 2025.)

Haastatteluissa esitellään myös tarkempia esimerkkejä queeristä pukeutumisesta, joihin kuuluu muun muassa yksittäisiä vaatekappaleita ja hiusvärejä. Kaikki neljä mainitsee haastatteluissa ei-luonnolliset hiusvärit tai shokkivärit, ja hiusvärin merkitys osana queeriä pukeutumista vaikuttaa olevan melko suuri. Tämä viitanee jo aiemmin esille nostettuun valtavirtatyylisestä poikkeavuuteen ja epätavanomaisuuteen, mutta se voi myös viestiä yhteisestä kokemuksesta siitä, etteivät perinteiset pukeutumista koskevat maskuliinisuuden tai feminiinisuuden rajat ole yhtä merkittäviä queer-yhteisössä kuin sen ulkopuolella. Erogen muista haastateltavista H4 kokee olevansa poikkeus queer-yhteisössä, koska pitää omaa tyyliään tavanomaisena ja kokee näyttävänsä ”heteronaiselta”, millä hän kenties viittaa siihen, ettei pyri pukeutumisellaan rikkomaan näitä sukupuolirooleja tai erottumaan valtavirrasta.

Samaa aihetta pohtii haastateltava 2 kertoessaan lesbofeminiinisuuden ja traditionaalisen, miehille suunnatun feminiinisuuden eroista. H2 kokee, että vaikka lesbo pukeutuu naisellisesti, se ei välttämättä aina miellytä miespuolisen katsojan silmää. Joskus mieshuomiota välttääkseen feminiinisuutta voidaan ylikorostaa esimerkiksi meikillä tai perinteisesti naisellisina pidetyillä vaatteilla ja asusteilla eli ”*man-repellent*-pukeutumisella”¹³ (H2). Hän esimerkiksi mainitsee itse pukeutuvansa itsensä lisäksi muita lesboja ja muunsukupuolisia varten, eikä toivo pukeutumisellaan herättävänsä miesten huomiota. H2:n mielestä feminiinisesti pukeutuvat lesbot unohtuvat usein lesbopukeutumisesta puhuttaessa, minkä takia hän pitää tärkeänä ilmiön tarkastelua ja esille tuomista.

Haastateltavien 2 ja 4 mukaan esimerkkejä queeristä pukeutumisesta ovat myös lyhyet ja mustaksi lakatut kynnet, lävistykset ja tatuoinnit. Lävistyksistä H4 mainitsee erityisesti septum-nenälävistyksen, joka on hänen mielestään eräs queeriyden piirre, johon törmää usein yliopistolla. Mustaksi lakatut kynnet ovat myös haastateltavan mielestä selvä merkki queeriydestä naisoletetuilla, kun taas miesoletetuilla mikä tahansa kynsilakka herättää ajatuksia mahdollisesta queeriydestä. H2 sen sijaan kertoo orvokkitatuoinneista, jotka ovat hänen mukaansa suosittuja lesboyhteisössä.

Sukupuolirooleilla leikittely tai niiden huomioimattomuus on haastateltavien 3 ja 4 kokemuksen mukaan olennaisessa osassa queeriä pukeutumista. Esimerkiksi H3 mainitsee kiinnittävänsä huomiota miesoletettuun, jolla on yllään perinteisesti feminiinisinä pidettyjä vaatteita, kuten napapaita tai hame. Myös H4:n mielestä naisoletettujen pukeutumisen

¹³ Suom. ”miehiä karkottava pukeutuminen”.

maskuliinisuutta ja miesoletettujen ”yleistä tyylitajua” voidaan pitää queeriyteen viittaavina piirteinä.

Pukeutumiselle annetaan paljon merkitystä muiden sukupuoli- ja seksuaali-identiteetin mahdollisena viestijänä. Haastateltavat kokevat, että muiden pukeutumisesta on löydettävissä erilaisia queerejä piirteitä, joiden perusteella on mahdollista tehdä oletuksia ja arvioita siitä, onko pukeutuja queer vai ei. Sen sijaan haastateltavilla on eriäviä kokemuksia heistä itsestä tehdyistä oletuksista: heteroksi olettaminen koetaan haastateltavien kesken sekä loukkaukseksi että ihanteelliseksi. Kuitenkin haastatteluissa korostuu se, etteivät omat oletukset aina osu oikeaan, eikä niitä haluta tuoda muille esille. Queer-pukeutuminen on haastateltavien kokemusten mukaan valtavirtatyylistä poikkeavaa, sukupuolirooleja rikkovaa ja omalaatuista, mutta pelkän pukeutumisen lisäksi myös yksilön koko olemus voi vaikuttaa siihen, millainen vaikutelma hänestä tulee.

3 Johtopäätökset

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää Turun yliopiston queer-opiskelijoiden kokemuksia pukeutumisesta ja siitä, millä tavoin se on osana queer-identiteetin ilmaisua. Pohjasin ennakkotietoni pukeutumisesta sitä käsittelevään aiempaan tutkimukseen ja lähestyin aihetta queer-näkökulmasta. Haastatteluista selvisi, että opiskelijoiden kokemukset pukeutumisesta ovat yksilöllisiä ja siten toisistaan eroavia. Joillain tutkimuksen osa-alueilla on kuitenkin huomattavissa samankaltaisuuksia ja päällekkäisyyttä haastateltavien kokemuksissa sekä haastatteluissa annetuissa esimerkeissä. Myös pukeutumisen avulla tapahtuvassa queer-identiteetin ilmaisussa on haastateltavien kesken vaihtelua.

Opiskelijoiden käsitykset pukeutumisesta muistuttavat pitkälti toisiaan, mutta vastauksissa korostetaan pukeutumisen eri osa-alueita vaihtelevasti. Osassa vastauksista korostuu vaatteiden ja pukeutumisen merkitys taiteellisenä ilmaisukeinona, jolloin määritelmä koostuu lähinnä siitä, mitä pukeutuminen abstrakteimmillaan voi olla. Muut haastateltavat määrittelevät pukeutumisen vaatteiden päälle pukemiseksi ja asukokonaisuuksien muodostamiseksi. Kaikkien vastaukset kuitenkin eroavat tavalla tai toisella tutkimuksenteossa hyödynnetyistä pukeutumisen määritelmästä, joka kattaa kaiken ulkonäön muokkaamisen tatuoinneista ja hiustenlaitosta aina vaatteisiin.

Omaa tyyliä kuvaillaan haastatteluissa moninaisesti, mutta englanninkielisten termien käyttö kuvailun apuna korostuu kaikkien haastateltavien kohdalla. Enemmistö haastatelluista opiskelijoista kokee, että oma tyyli on muuttunut ajan saatossa, kun taas vähemmistö ajattelee tyyliinsä pysyneen melko samanlaisena lukio-opintoihin ja aiempiin opiskeluvuosiin verrattuna. Kaikki haastateltavat kokevat pukeutumisen olevan merkittävä itseilmaisun muoto, jonka keskeisyys on kasvanut erityisesti oman queer-identiteetin löytämisen myötä mutta myös yleisesti persoonallisuuden ja luonteen kehittyessä vuosien mittaan.

Haastatteluista selvisi myös, että enemmistö haastateltavista kokee yliopisto-opintojen aloittamisen vaikuttaneen omaan pukeutumiseen ja itseilmaisuuksiin positiivisesti. Kolme neljästä sanoo saavansa inspiraatiota muilta opiskelijoilta, joiden pukeutuminen koetaan yleisesti miellyttävänä, ihailtavana ja uniikkina. Tämän lisäksi oman queer-identiteetin ilmaiseminen koetaan pukeutumisen keinoin yliopistossa helpompana ja luontevampana kuin alakoulussa tai lukiossa, mihin vaikuttaa yliopistossa vallitseva avoimmielisyys ja suvaitsevampi ilmapiiri.

Opiskelijoista enemmistö kokee ilmaisevansa omaa queer-identiteettiään pukeutumisellaan ja vain yksi kokee pukeutuvansa poikkeuksellisen tavanomaisesti. Haastatteluista kuitenkin ilmeni, että kaikki neljä viestivät flaggaamisen ja queer-indikaattoreiden avulla omasta identiteetistään muille joko tiedostamattaan tai tiedostaen. Tällaisia indikaattoreita ei siitä huolimatta hyödynnetä samantasoisesti joka tilanteessa, vaan siihen vaikuttaa muu ympäristö, itsevarmuus ja erityisesti muiden ihmisten mielipiteet. Oman identiteetin peittelemiseen tai sen mahdolliseen minimoimiseen saatetaan kokea tarve sellaisissa tilanteissa, joissa sen koetaan edistävän omaa suoriutumista tai suojelevan omaa rauhaa.

Oman pukeutumisen lisäksi kaikki tunnistavat erilaisia queeryteen viittaavia piirteitä muiden pukeutumisessa. Muiden pukeutumisen analysointi ja siitä tehdyt havainnot vaihtelevat haastateltavien kesken: osa nimeää spesifejä ja yksityiskohtaisia esimerkkejä queeristä pukeutumisesta, kun taas toiset kuvailevat sitä yleispiirteisesti ja havainnollistavia esimerkkejä käyttämättä. Haastattelujen aikana selvisi, että suurin osa tekee omia oletuksia muiden identiteeteistä pukeutumisen ja olemuksen perusteella. Näitä oletuksia ei kuitenkaan tuoda esille, vaan ne ohjailevat omaa mielenkiintoa ja arvioita toisen osapuolen kiinnostuksen mahdollisuudesta. Muiden tekemät virheelliset oletukset omasta identiteetistä ovat kokemusten ja omien tavoitteiden mukaan joko ideaaleja tai loukkaavia.

Pukeutuminen on merkittävässä osassa queer-identiteetin ilmaisussa. Niin aiemmasta tutkimuksesta kuin tehdyistä haastatteluistakin selvisi, että pukeutuminen on vahvasti sidoksissa identiteettiin, persoonallisuuteen ja ympäröivään aikaan. Myös vallitseva kulttuuri vaikuttaa muun muassa pukeutumiseen liittyviin sukupuolirooleihin sekä siihen, miten niiden mahdolliseen rikkomiseen suhtaudutaan. Pukeutumisen eri osa-alueilla, kuten hiuksilla, tatuoinneilla ja vaatteilla, on kaikilla keskeinen paikkansa queer-identiteetin ilmaisussa pukeutumisen keinoin. Queeriä pukeutumista yhdistää monet eri stereotypiat, jotka ovat osittain samoja kulttuurista riippumatta mutta osittain erilaisia, ja joiden paikkansapitävyys vaihtelee ajan ja ympäristön mukaan. Myös haastatellut opiskelijat ovat sitä mieltä, ettei ole yhtä oikeaa tapaa näyttää queeriltä, mutta on olemassa vakiintuneita attribuutteja, jotka antavat vaikutelman queerydestä.

Vaikka pukeutuminen onkin laajasti tutkittu ihmiselämän osa-alue, tutkimusaiheen jatkotutkimusmahdollisuudet ovat avarat. On varsin epätodennäköistä, että queer-pukeutuminen menettäisi merkittävyytensä ja ajankohtaisuutensa humanistisen tutkimuksen kohteena. Siksi esimerkiksi laajempiin haastatteluihin, kyselyyn tai kirjoituspyyntöön

perustuvalla tutkimuksella aihetta ja sen semiotiikkaan voitaisiin tarkastella tätä tutkielmaa kattavammin ja perusteellisemmin. Eräänä mahdollisena jatkotutkimuksen kohteena pidän pukeutumiseen liittyviin kokemuksiin ja muistoihin tutustumista queer-yhteisöön kuuluvien ikäihmisten näkökulmasta.

Lähteet

Primääriaineisto

- Haastattelu 1: Haastateltava 1/H1. Turku 3.3.2025. Haastattelijana Salla Jokinen.
 Haastattelu 2: Haastateltava 2/H2. Turku 4.3.2025. Haastattelijana Salla Jokinen.
 Haastattelu 3: Haastateltava 3/H3. Turku 5.3.2025. Haastattelijana Salla Jokinen.
 Haastattelu 4: Haastateltava 4/H4. Turku 14.3.2025. Haastattelijana Salla Jokinen.

Lähdekirjallisuus

- Aldrin Salskov, Salla, Leena-Maija Rossi ja Riikka Taavetti. 2019. Paikantumisia queer-tutkimuksen käsitteisiin ja historiaan. *SQS* 13(1–2): I-IV.
<https://doi.org/10.23980/sqs.89152>.
- Barnard, Malcolm. 1996. *Fashion as Communication*. Lontoo: Routledge.
- Butler, Judith. 1990. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Lontoo: Routledge.
- Cox, Jason ja Helga Dittmar. 1995. The functions of clothes and clothing (dis)satisfaction: A gender analysis among British students. *Journal of Consumer Policy* 18(1): 237–265.
<https://doi.org/10.1007/BF01016513>.
- Eicher, Joanne B. ja Mary Ellen Roach-Higgins. 1992. Definitions and Classifications of Dress. Implications for Analysis of Gender Roles. Teoksessa *Dress and Gender. Making and Meaning in Cultural Context*, toimittaneet Ruth Barnes ja Joanne B. Eicher. 8–28. Oxford: Berg.
- Hekanaho, Pia Livia. 1996. Lesboluistimet – lesbouksien visuaalisia representaatioita. Teoksessa *Uusin silmin: lesbinen katse kulttuuriin*, toimittaneet Pia Livia Hekanaho, Kati Mustola, Anna Lassila ja Marja Suhonen. 193–220. Helsinki: Yliopistopaino.
- Helsinki Pride -yhteisö. n.d. *Sateenkaarisanasto*. Viitattu 16.3.2025.
<https://pride.fi/osallistu/sateenkaarisanasto/>.
- Horn, Marilyn ja Lois Gurel. 1981. *The Second Skin: An Interdisciplinary Study of Clothing*. Third Edition. Boston: Houghton Mifflin.
- Iltanen, Sonja, Anita Kokkola ja Anne Karkulahti. 1999. *Tänään haluan näyttää hyvältä: vaatetus ja vanheneminen*. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Kaiser, Susan B. 2012. *Fashion and Cultural Studies*. Oxford: Berg.

- Kalha, Harri ja Tuula Juvonen. 2011. Queer-tutkijan ura – onko sitä? *SQS* 5(1): 52–57.
<https://journal.fi/sqs/article/view/50875>.
- Kervinen, Henni. 2020. *Nuorten aikuisten naisten kokemuksia pukeutumisesta*. Käsiyötieteen pro gradu -tutkielma. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20200608>.
- Koskennurmi-Sivonen, Ritva. 2003. Vaatetus, pukeutuminen ja muoti – ero ja erottamattomuus. Teoksessa *Vaatekirja* (2. korj. p.), toimittaneet Ritva Koskennurmi-Sivonen ja Anna-Mari Raunio. 1–16. Helsinki: Helsingin yliopiston kotitalous- ja käsiyötieteiden laitos.
- Koskennurmi-Sivonen, Ritva. 2012. Ihmiset pukeutuvat. Teoksessa *Johdatuksia pukeutumisen tutkimukseen. Tekstiilikulttuuriseuran julkaisuja 6/2012*, toimittanut Ritva Koskennurmi-Sivonen. 5–14. Helsinki: Tekstiilikulttuuriseura.
<http://hdl.handle.net/10138/39202>.
- Lurie, Alison ja Doris Palca. 1981. *The Language of Clothes*. New York: Random House.
- Medhurst, Eleanor. 2021. Lez Accessorise: Carabiners and Rings as Lesbian Signals. *Dressing Dykes* (blogi). 14.5.2021. Viitattu 21.4.2025.
<https://dressingdykes.com/2021/05/14/lez-accessorise/>.
- Medhurst, Eleanor. 2024. Flags and fashion: expressions of solidarity through lesbian clothing. *Journal of Lesbian Studies* 28(1): 8–23. <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1080/10894160.2023.2246250>.
- Mustola, Kati. 2007. Suomalaisten lesbo- ja homoliikkeiden historiaa. Teoksessa *Sateenkaari-Suomi: Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa*, toimittaneet Kati Mustola ja Johanna Pakkanen. 18–37. Helsinki: Like.
- Mustola, Kati ja Johanna Pakkanen. 2007. Johdanto. Teoksessa *Sateenkaari-Suomi: Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa*, toimittaneet Kati Mustola ja Johanna Pakkanen. 11–14. Helsinki: Like.
- Turunen, Arja ja Anna Niiranen. 2019. Pukeutumisen muuttuvat merkitykset. Teoksessa *Säädyllystä ja säädytöntä: pukeutumisen historiaa renessanssista 2000-luvulle*, toimittaneet Anna Niiranen ja Arja Turunen. 11–49. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Reddy-Best, Kelly L. ja Elaine L. Pedersen. 2015. The relationship of gender expression, sexual identity, distress, appearance, and clothing choices for queer women. *International Journal of Fashion Design, Technology and Education* 8(1): 54–65.
<https://doi.org/10.1080/17543266.2014.958576>.

- Rouse, Elizabeth. 1989. *Understanding Fashion*. Oxford: BSP Professional Books.
- Seta ry. 2025. *Sateenkaarisanasto*. Viitattu 13.5.2025 ja 19.5.2025.
<https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>.
- Seta ry. n.d. *Sateenkaarihistoria Suomessa*. Viitattu 4.4.2025.
<https://seta.fi/ihmisoikeudet/sateenkaarihistoria-suomessa/>.
- Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. 2024. *Dysforia on transerityinen teema*. Julkaistu 4.8.2024. Viitattu 19.4.2025. <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/vanhemmat-ja-laaiset/vanhemmille/dysforia-lapsuudessa/>
- Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja. 3/2019. Viitattu 20.3.2025.
https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf.
- Valkola, Johanna. 2018. *Puhe vaatekaapista: Tutkimus käsityötieteen opiskelijoiden vaatemääristä, vaatteiden kulutustottumuksista sekä vaatemääriin vaikuttavista trendeistä*. Käsityötieteen pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
<http://hdl.handle.net/10138/235755>.
- Vuori, Jaana. 2021. Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*, toimittanut Jaana Vuori. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 15.3.2025.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/>.

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

- Mitä opiskelet?
- Mitä queer sinulle merkitsee?
- Kuvaile omaa tyyliäsi
 - o Miten se on muuttunut ajan edetessä?
 - o Onko queer aina ollut näkyvä osa sitä?
- Miten kuvailisit pukeutumista/mitä pukeutumiseen kuuluu mielestäsi?
- Mitä itseilmaisu sinulle merkitsee?
 - o Kuuluuko pukeutuminen osaksi sitä?
- Millä pukeutumisen osa-alueella koet ilmaisevasi eniten itseäsi ja identiteettiäsi? (tatuoinnit, vaatteet, hiukset vai muut, mikä?)
- Millainen on oma tuntemuksesi queer-pukeutumisesta ja sen historiasta?
 - o Vaikuttaako se jotenkin omaan pukeutumiseen ja itseilmaisuun?
- Näkyykö queer arjen pukeutumisvalinnoissasi?
 - o opiskelutapahtumissa, töissä ym.?
 - o entä juhlissa?
- Onko tilaisuuksia, jolloin queer ei näy osana pukeutumista?
 - o miksi/miten?
- Näkyykö queer yleisesti muiden ihmisten pukeutumisessa?
 - o miten?
- Huomaatko muiden pukeutumisessa sateenkaarevia piirteitä?
- Mikä kiinnittää oman huomion muiden pukeutumisessa?
- Vaikuttaako muiden queer-ihmisten itseilmaisun valinnat omiin valintoihin?
- Onko jotain trendejä tai muita, jotka kuvastavat hyvin queer-pukeutumista? (esim. karabiineri, mulletti ym.)
- Onko vielä jotain teemaa tai aihetta, josta haluaisit keskustella?